

Щодо питання дотримання норм і принципів етики у сфері здійснення судово-експертної діяльності в Україні

Анастасія Купріянова

кандидат юридичних наук, директор, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7874-8875>, e-mail: anastasiya.k_ust@ukr.net

Висвітлено проблемні питання судово-експертної етики в Україні з акцентом на певних аспектах, що виникають у професійній діяльності судових експертів. Метою дослідження є аналізування етичних стандартів, які регулюють діяльність судових експертів, а також виявлення основних етичних конфліктів, що виникають під час проведення судових експертиз та експертних досліджень, шляхи їх попередження і розв'язання. Наголошено на необхідності розроблення єдиного Кодексу професійної етики судового експерта, який сприятиме підвищенню професійної відповідальності та запобіганню порушенню етичних норм у судово-експертній діяльності.

Ключові слова: *судова експертиза; етика; судовий експерт; етичні стандарти; юридична відповідальність.*

Observance of Ethical Standards and Principles in Ukraine's Forensic Expert Activity

Anastasiia Kupriianova

This paper discusses challenging issues related to forensic expert ethics in Ukraine, focusing on specific aspects encountered in professional practice of forensic experts. The study aims to analyse ethical standards governing forensic experts' activities, as well as to single out common ethical conflicts arising during forensic examinations and expert research, and to explore ways of preventing and resolving such conflicts. The need to develop a unified Code of Professional Ethics for Forensic Experts is stressed, one that will contribute to increasing professional responsibility and preventing breaches of ethical standards in forensic expert activity.

Keywords: *forensic examination; ethics; forensic expert; ethical standards; legal liability.*

У сучасних умовах трансформації суспільства й подальшого розвитку правової держави суттєве значення має наявність висококваліфікованих фахівців у різних сферах, зокрема у сфері судово-експертної діяльності. Подальша ефективна робота правоохоронних органів у протидії злочинності в умовах воєнної агресії російської федерації значною мірою залежить від висновків судових експертів, які є джерелом доказів у кримінальному провадженні. Зважаючи на те що кваліфікаційні вимоги до судового експерта постійно зростають, він має забезпечувати не лише точність, достовірність і обґрунтованість своїх висновків, а й дотримувати моральних і етичних стандартів у своїй діяльності. У зв'язку із цим виникає потреба у формуванні принципів етичної поведінки судових експертів, яка має бути чітко прописана в Кодексі професійної етики судового експерта. На жаль, станом на сьогодні Кодекс професійної етики судового експерта ще не прийнятий на зако-

нодавчому рівні, що є нагальною проблемою в досліджуваному напрямі.

Науковці в галузі судової експертизи акцентують увагу на тому, що етика судового експерта має конкретизувати моральні вимоги, орієнтовані на специфіку судово-експертної діяльності, оскільки професійна етика судового експерта ґрунтується на професійному обов'язку, яким зумовлено моральні норми поведінки під час виконання експертом його обов'язків; пропонують визначення поняття етики судового експерта — професійна честь як відображення моральних норм і вимог, спрямованих на поведінку експерта в процесі судово-експертної діяльності. Окрім того, науковці наводять принципи професійної етики судового експерта: об'єктивність, добросовісність, неупередженість, чесність, принциповість, самокритичність і самостійність [1, с. 168]. Отже, висловлені принципи є важливими елементами поведінки судового експерта, необхідними для

забезпечення виконання на високому професійному рівні судових експертиз, а недотримання цих принципів підриває авторитет судового експерта і правосуддя загалом.

Поведінка судового експерта має відповідати чинним у державі й суспільстві нормам моралі, а також ціннісним засадам, які розглядаються крізь призму процесуального статусу особи. Зазначене потребує сформулювати вимоги до професійної етики судового експерта, які необхідно закріпити нормативно. Уважаємо, що таким нормативно-правовим актом має стати Кодекс професійної етики судового експерта.

Зауважимо, що судово-експертну діяльність регламентовано нормами процесуального законодавства й Закону України «Про судову експертизу» [2—4]. Водночас норми законодавства не охоплюють усіх сторін етики діяльності судового експерта та не враховують її специфіки. Етика судового експерта базується на принципах і правилах поведінки обізнаних осіб у процесі їхньої діяльності [5, с. 13]. На нашу думку, дотримання правил поведінки судовими експертами потребує не лише їхньої високої професійної підготовки, а й постійного розвитку морально-етичних якостей кожного. У цьому напрямі особливо важливим є розроблення та прийняття на законодавчому рівні Кодексу професійної етики судового експерта, оскільки його впровадження матиме не тільки позитивний вплив на формування моральних і професійних якостей судового експерта, а й дасть змогу посилити відповідальність і підвищити ефективність роботи.

Уважаємо, що прийняття Кодексу професійної етики судового експерта здатне підвищити якість судово-експертної діяльності та її подальше вдосконалення. Деякі науковці наполягають на необхідності визначення структури морально-правових відносин експерта й на подальшому поглибленому дослідженні «процесуально-моральних проблем»; пропонують визначити експертну етику як реалізацію *«норм загальної моралі та правил поведінки у всіх напрямках професійної судово-експертної діяльності: процесуальної, організаційної, виробничої, комунікативної»* [5, с. 13]. Підтримуємо це твердження,

оскільки переконані, що морально-правові відносини експерта дадуть змогу чітко окреслити взаємодію судового експерта з різними суб'єктами, зокрема взаємодію із судовими органами, сторонами процесу в кримінальних, цивільних, адміністративних провадженнях і суспільством. Це забезпечить прозорість, об'єктивність і дотримання етичних норм у всіх аспектах професійної діяльності судового експерта.

На нашу думку, прийняття Кодексу професійної етики судового експерта не лише сприятиме врегулюванню морально-етичних аспектів діяльності судових експертів, а й стане провідним складником у підвищенні довіри суспільства до судово-експертних установ. Важливо також урахувувати, що впровадження інструментів самоконтролю в досліджуваному напрямі сприятиме забезпеченню високих стандартів у професійній діяльності й запобіганню конфліктним ситуаціям, пов'язаним з порушенням судовими експертами етичних норм.

На особливу увагу щодо професійної етики судового експерта заслуговує думка про те, що норми професійної етики (деонтології) судового експерта мають свої особливості, які суттєво відрізняють їх від решти учасників процесу. До переліку правил, що визначатимуть норми поведінки експерта, науковці пропонують додати загальні положення професійної етики, до яких належить обґрунтування морального значення експерта в системі забезпечення правосуддя в Україні. Умовою формування правил професійної етики судового експерта в моральному плані має стати зміцнення його авторитету, підвищення статусу його професії, а також відповідність таким вимогам, як професіоналізм, сумлінність і чесність. Важливість статусу судового експерта зумовлена тим, що він є джерелом достовірних відомостей, заснованих на таких його особистих якостях, як доброчесність і компетентність, а також тим, що його особистість має відповідати високим вимогам до кваліфікації, обізнаності, старанності, об'єктивності й незалежності, а під час виконання експертних досліджень він має спиратися на усвідомлені варіанти поведінки в типових ситуаціях, пов'язаних з моральним

вибором (до кожного суб'єкта комунікації судовий експерт повинен застосовувати специфічні правила поведінки). Водночас загальною нормою поведінки судового експерта мають бути повага честі й гідності особи [6, с. 240]. Убачаємо за доцільне зазначити, що для ефективного впровадження окреслених правил слід додати систематичний контроль за дотриманням наведених вище норм, з урахуванням змін у законодавстві з питань судово-експертної діяльності. Окрім того, важливим є врахування специфіки професійної діяльності судового експерта під час розроблення практичних кейсів і форматів навчання, що змодельюють типові ситуації та забезпечать запобігання порушенням етичних норм. Особливу увагу необхідно приділити формуванню культури юридичної відповідальності й підвищенню обізнаності про можливі наслідки неетичної поведінки. Запровадження таких підходів сприятиме професійному розвитку судових експертів і підвищить довіру до судово-експертної діяльності з боку суспільства.

Важливо зосередити увагу на розробленні й запровадженні чіткого механізму контролю за дотриманням судовими експертами етичних норм шляхом створення незалежних комісій з питань етики професійної поведінки, проведення круглих столів, обговорень, диспутів тощо. Доцільно також передбачити на постійній основі навчання та тренінги для судових експертів, спрямовані на вдосконалення їхніх морально-етичних принципів у професійній діяльності. Запровадження таких заходів сприятиме забезпеченню дотримання вимог етичної поведінки судовим експертом за різних умов його діяльності.

Отже, професійна етика судового експерта, на наше переконання, має спиратися на низку складників, поміж яких, зокрема: офіційна етика (етичні норми, що містяться в правових актах, включно з положеннями Закону України «Про судову експертизу»); корпоративна етика (у колективних договорах, правилах внутрішнього розпорядку частково окреслено основні моральні якості, що мають бути притаманні особі, яка виконує функції судового експерта); традиційна загальнолюдська етика.

Тож питання щодо розроблення та прийняття уніфікованого Кодексу професійної етики судового експерта є нагальним і актуальним, оскільки професія судового експерта є публічною й потребує регламентування норм поведінки судового експерта під час виконання службових обов'язків. Станом на сьогодні ця проблема залишається відкритою як для науковців і практиків, так і для законодавців, оскільки потребує їх згуртованої та плідної співпраці, адже такий Кодекс має стати результатом виваженої й ретельно продуманої позиції фахівців у галузі права, судової експертизи та психології.

Перелік джерел посилання

1. Петрова І. А., Снігерьев О. П. Формування особистості сучасного судового експерта. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків, 2017. Вип. 17. С. 165—171. URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/issue/view/i17/17-2017-pdf> (дата звернення: 12.04.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
5. Дереча Л. М. Професійна етика судового експерта. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річ. створ. ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 07—08.11.2013). Харків, 2013. С. 12—13.
6. Петрова І., Кіпушева Т., Курдес Е., Бубликов А. Щодо нормативно-правового врегулювання питання професійної етики судового експерта *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 238—244. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-2-238-244 (дата звернення: 12.04.2026).